

Havlíčková, Margita

Život? Hrozně vratký stín...

Theatralia. 2026, vol. 29, iss. 1, Supplementum, pp. 45-47

ISBN 978-80-280-0843-7 (print); ISBN 978-80-280-0844-4 (online ; pdf)
ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/TY2026-S-8>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.83905>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 16. 04. 2026

Version: 20260410

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Život? Hrozně vratký stín... (1991)

Margita Havlíčková

Když španělský dramatik Pedro Calderón de la Barca poprvé uvedl svoji nejslavnější hru *Život je sen*, psal se rok 1635. Bylo to tedy před více než 350 lety a Španělsko prožívalo období vrcholného baroka. V současné době je hra na repertoáru několika našich divadel, v Brně ji uvádí činohra Zemského divadla. Čím to, že tato stará barokní hra tak naléhavě oslovuje i dnešního diváka? Kde je v ní uloženo poselství přežívající staletí?

Baroko, a nejen ve Španělsku, přineslo zásadní obrat člověka zpět k víře, vědomé přimknutí k Bohu, kterýžto byl v renesanci vyobcován ve stínu nového vládce, lidského rozumu. Všední racionalitě, nemilosrdně zkoumající dosud platné jistoty, se podařilo shromáždit důkazy o iracionalitě středověkých pravd, zproblematizováním stávajícího řádu však byla lidská bytost vystavená do té doby nepoznanému přívalu skepse a smutku. Renesanční člověk se ocitl ve světě, který přestal být nazírán skrze božský princip – osvobozen z dogmatických pout, ale též samotný a opuštěný, vyděšen jak svou mocí, tak svou nedokonalostí.

Nelze ovšem popřít, že získaná svoboda přinesla člověku kromě jiného možnost volby, a zde je nejspíše onen styčný bod, který spojuje Calderónovu dobu s naší. Hlavní postava hry *Život je sen*, princ Segismundo, je zbaven ihned po narození vší svobody. Posléze jí nadobude jen proto, aby ji opět ztratil, to vše z rozhodnutí otce, vládce polské říše. Znovu je osvobozen, ale tentokrát již Segismundo, tvrdě poučen předchozí zkušeností, nepřijímá svobodu pasivně jako něčí dar, nýbrž vědomě, skrze gesto vlastní vůle, a to ne za účelem msty, ale aby konal dobro. Naše situace jeví nápadně podobné rysy. Také my se dosud potácíme oslnění světlem nenadálé svobody, také my se ptáme, kde jsou naše meze, zda si je diktujeme sami anebo nám je určuje někdo jiný – ten, který nás může kdykoliv probudit v známém temném žaláři a oznámit nám, že jsme dosud jen snili. Také my ovšem toužíme po tom, aby naše svoboda byla gestem vlastní svobodné vůle. A stejně tak toužíme po dobru a nastolení spravedlivého řádu. Zde jsou ony paralely, spojující svět baroka s naším. Velice citlivě je v Calderónově dramatu odkryli hostující dramaturg Miroslav Plešák s režisérem Vladimírem Kelblem (rovněž j.h.), výtvarnicí Janou Zbořilovou (j.h.), autorem hudby Jiřím Bulisem a všemi účinkujícími. Miroslav Plešák a Vladimír Kelbl

upravili původní text v překladu Vladimíra Mikeše tak, že jej zbavili některých lyrizujících pasáží a učinili děj přehlednějším, kompaktnějším a také více důrazným. Scéna J. Zbořilové vychází dokonale vstřícně režisérovým záměrům. Jevišť je pomocí lesklého černého igelitu změněno v bezbřehou neutěšenou pláň, která připomíná černou poušť či temnou vodní hladinu a vyvolává pocit opuštěnosti. Vzadu je prolomeno až k nejnižšímu bodu, a ještě je umocněno zužující se perspektivou temných ploch a závěsů až k neskutečné dálce. Kdesi na horizontu stojí kus osamělého pozlaceného nábytku, stůl a židle, na důkaz toho, že i tam se pohybují lidské bytosti. Nedostí na tom. V momentě, kdy Segismundo poprvé přichází do paláce svého otce, rozsvítí se celé hlediště, a tak je i tento prostor zužitkován jako hrací. Režisérovo členění prostoru světly je v této inscenaci vůbec povýšeno na prvek dramaticky nosný, zjev v našich divadlech od dob Burianových víc než vzácný. V Kelblově inscenaci vše, co se nachází na temné ploše jeviště, je v nějakém pohybu. Dokonce sloupy v paláci a barokní nástropní freska, posunuty v uhlu pohledu, jeví tendenci vzlétnout. Postavy hry kolem sebe krouží, jako by stále odhadovaly protivníkovy síly a svoje vlastní možnosti. Teprve v závěrečné scéně, kdy je starý vládce pokořen a nový zvítězí, ustane tento pohyb – postavy strnou v sevřeném šiku uprostřed jeviště, aby vyslechly rozhřešující ortel panovníkův.

Postavu prince Segismunda alternují Jiří Dvořák a Miroslav Etzler (j.h.). První z nich, Jiří Dvořák, je útočnější, dychtivější a bouřlivější, jeho utrpení pramení z pocitu nespravedlivé křivdy. Závěrečné poznání má proto blíže k uvědomělému činu člověka, který se právě pro takový, a ne jiný čin rozhodl. Miroslav Etzler je naopak o poznání tišší, utrpení z nesvobody hraničí u něho místy s pokorou a jeho konečné prohlédnutí nese v sobě prvek úžasu náhle probouzeného spáče. Tak nejenže zlidštuje autorovu chladnou konstrukci řešení příběhu, ale sama sebe snižuje z piedestalu panovníka na úroveň obyčejných smrtelníků. Polský král Basilio Františka Derflera je typem učence, který zapomene zakalkulovat do svých výpočtů nevypočitatelnou náhodu života, a už proto musí být poučen a smeten mladším a paradoxně moudřejším následníkem. Ze dvou ženských postav je Rosaura elementem aktivnějším. Herecký temperament Jany Janěkové této složité figuře nic neupírá a vykresluje ji ve všech jejích zvláštních odstínech. Rosaura není typickou milovnicí španělské komedie, neslouží lásce, ani o ni neusiluje, hraje pouze o čest se zápallem, který hraničí s posedlostí. A přestože tento zápas ji staví spíše pobok mužům – není autorovým trikem, že poprvé přichází na scénu s mečem a v mužském převleku – nezříká se ani na chvíli jímavých rysů vlastního ženství. Infantka Estrella Evy Daňkové je pravou dámou královského dvora. Ve zlatých šatech, se zlatou parukou říká vždy to, co se od ní očekává. A přece ani ona se nevzdá šance zahrát si o vlastní osud. Nakonec bez lítosti odvrhne pozlátku ve chvíli, kdy se v nastalém chaosu odhalí pod třpytivým povrchem pravá podstata věcí. Astolfo Rostislava Čtvrtlíka zdaleka není jen doplňujícím partnerem v jednom z mileneckých párů. Naopak, jeho figura je viditelným ztělesněním nestálosti a vratkosti lidské povahy, aniž by přitom působila nesympaticky či odpudivě. Tento elegantní dvořan, obratný šermíř a galantní nápadník je lidsky přirozený, obrací-li se tam, odkud mu kyne prospěch. Je rozumný,

a proto se neptá, když je mu přisouzena „jen“ ruka Rosaury. Rozum ho totiž dávno poučil, kde má své hranice. Zbývá jmenovat dvojici sluhů, Clarína Zdeňka Junáka a Clotalda v podání Josefa Karlíka. Junákův Clarín je z rodu komických sluhů jen zdánlivě. Jeho humor je trpký a jeho osud v příběhu hry je smutný – nikoliv tragický. Tato postava má snad nejméně ze všech obranné prostředky proti náhodě. Clarínova smrt je také zcela náhodná a demonstruje se tu na ní ambivalentnost lidského počínání. Clotaldo Josefa Karlíka by měl být stařec, avšak jako stařec se nechová. S planou silou a elánem plní Basiliovy rozkazy, velí hlídkám, vede pře se Segismundem, ba dokonce se chopí meče a bojuje. Clotaldo patří do starého světa tím, jak lpí na určitých zásadách. Pro něho neplatí žádné pochybnosti, na čí stranu se postaví. Jeho vědomí mu velí stát vždy za svým pánem, ať vyhrává anebo prohrává. Ve světě permanentního pohybu hodnot musí ovšem takový postoj působit kuriózně. Segismundův svět je dávno jiný. V něm není už nic pevného, starý řád se změnil. Lidský život, krále anebo vězně, je jen „hrozně vratkým stínem“ bez laskavého světla boží milosti, jež předtím dávalo všemu pevné kontury.

Divák, který zhlédne brněnské nastudování Calderónovy hry *Život je sen*, odchází z divadla naplněn stejnou úzkostí, jako prožívají vymyšlené postavy neskutečného příběhu. Je-li však opravdu vnímavým divákem, nemůže nepostřehnout jejich výzvu, jež překračuje tok času, že totiž člověk má možnost volby a že záleží opravdu jen na něm, jak s touto možností naloží.

Publikováno: Život? Hrozně vratký stín [Zemské divadlo Brno – Mahenovo divadlo – Pedro Calderón de la Barca: *Život je sen*, režie Vladimír Kelbl]. MN 2 (1991): 15: 11.

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.